

Imomova Nargiza Inomjon qizi*O'qituvchi**Alfraganus Universiteti (Toshkent, O'zbekiston)**nargizaimomova92@gmail.com**<https://orcid.org/0009-0006-6510-6617>*

ЖОН СТЕЙНБЕК ИЗЛАНИШЛАРИДА ТАБИАТ ВА ЖАМИЯТ ТАСВИРИ УЙҒУНЛИГИ

Аннотация

Ушбу мақолада ёзувчининг табиат ва жамият билан узвий алоқаси, ҳамда образларни тасвирлашда концептула услуби талқини ҳақида сўз боради. ёзувчи айниқса, табиат жониворлари фонида инсонга киноявий ёндашишни хуш кўриши асосланди.

Калит сўз: поэтика, пейзаж, образ, характер, муболоға, киноя, сатира, усл.

ГАРМОНИЯ ПОРТРЕТА ПРИРОДЫ И ОБЩЕСТВА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ДЖОНА СТЕЙНБЕКА

Аннотация

В данной статье рассматривается органическая взаимосвязь творчества писателя с природой и обществом, а также анализируется концептуальный стиль интерпретации художественных образов. Особое внимание уделяется мастерству автора в изображении человеческого характера и общественных отношений посредством образов природы и животных с использованием иронии и сатиры. Кроме того, раскрывается роль поэтических средств, пейзажа, гиперболы и сатирических приёмов в обеспечении художественной выразительности произведения.

Ключевые слова: поэтика, пейзаж, художественный образ, характер, концептуальный стиль, гипербола, ирония, сатира, художественная выразительность.

THE HARMONY OF THE PORTRAIT OF NATURE AND SOCIETY IN JOHN STEINBECK'S WORKS

Abstract

This article examines the organic relationship between the writer's creativity, nature, and society, as well as the conceptual approach to the interpretation of literary characters. Particular attention is paid to the author's artistic skill in portraying human character and social relationships through images of nature and animals, employing irony and satire. Furthermore, the study highlights the role of poetic devices, landscape descriptions, hyperbole, and satirical techniques in enhancing the artistic expressiveness of literary works.

Keywords: poetics, landscape, literary image, character, conceptual style, hyperbole, irony, satire, artistic expressiveness.

Дунё адабиётида ҳали нанотехнологиялар ҳаётга, жамиятга татбиқ қилинмаган, бироқ инсон омили билан содир бўлаётган хунрезликларнинг “сир”ли ўйинларини диққат билан кузатиш ҳар қандай руҳий соғлом, виждони тирик одамни безовталашни тайин. Чунки руҳи ва жисми соғлом одамнинг жамиятдаги кетиб бораётган таназзул сарҳадларини яхши англайди. Америка ва инглиз насрида кузатилаётган – катарсис ҳолати, еру кўкка топиниш, Аллоҳнинг мулки бутун оламда куч ишлатар, тоталитар жамиятнинг зомбиларидан халос бўлиш, эркин ҳамда демократик принципларга асосланган умр кечиришни ситқидилдан ишташлик мавжуд ақидаларга мунособи жавоб беришни далолатлайди. Айни дамда, инсон ҳамиша ўз ўқи атрофида айланаётган курраи заминнинг иқлим ўзгаришлари-ю, табиий офатлари, мувозанат бузилишлари-ю, тараққий топишларини жуда теран англайди. Зиёли, ботин ва суврати тиниқ фикрдошлар эса бу ҳақда теран қайғуради ҳам. Бадиият ана шуниси билан гўзалдир. Инглиз ёзувчиси Жон Стейнбек Мехсика далаларида кечган инсоний қуллик ва ҳуқуқий боқимандалик кайфиятида умр кечириётган жамиятнинг асл башарасини “Жавоҳир” номли асарида ўзига хос тарзда очиб беради. Бунинг

натijasида, ёзувчи ҳар қандай муаммонинг асл сабабларига теран назар ташлайди. Демак, асл муаммо инсоннинг кўрқоқлигида, нўноқлигида, ҳақини талаб қила билмаслигида деб, тушунади. Ҳаёт мураккаб ва зиддиятдан иборат. XX аср одами ана шу иккита жаҳон уришининг асл сабаб ҳамда оқибатлари, кейинчалик азобу уқубатлари халқнинг бошига ёғилишини билиб етгани билан жуда кеч эди. XX асрда зулмдан азият чеккан биргина собиқ тоталитар тузумнинг қурбони 165 миллион одам бўлган бўлса, бунинг натijasида одамларнинг кўрқув салтанатида кечган қолган тирикларининг умри майиб ва мажруҳ, касалванд ҳаёт кечириши юқоридаги мулоҳазаларимизни тасдиқлайди.

Табиат – инсон ва тириклик. Ўзгараётган дунёда одамнинг истеъмолга бўлган муносабатида шахснинг индивидуал эҳтиёжлари биринчи ўринга кўтарилади. Стейнбек ижодида табиат ва инсон бир-бирдан ажралган ҳолда тасвирланмайди. Ёзувчи инсон ҳаётини табиий муҳитдан узиб қарамайди. Қаҳрамонларнинг руҳий ҳолати, иқтисодий аҳволи ва ижтимоий мавқеи кўпинча улар яшаётган табиий муҳит билан боғлиқ ҳолда берилади. Масалан, «The Grapes of Wrath» («Ғазаб узумлари») романида Калифорния табиати,

курғоқчилик, чанг-тўзон ва ер муаммоси оддий пейзаж вазифасини бажармайди. Табиатдаги ўзгаришлар фермерларнинг иқтисодий ҳаётига бевосита таъсир қилади. Ернинг ҳосил бермаслиги, курғоқчилик ва экологик муаммолар одамларни ўз юртини тарк этишга мажбур қилади. Шу тариқа табиат муаммоси аста-секин ижтимоий муаммога айланади. Бу ерда муҳим илмий хулоса қилиш мумкин: Стейнбекда табиатдаги инқироз кўпинча жамиятдаги инқирознинг бадий ифодаси сифатида намоён бўлади. Табиат — ижтимоий адолатсизликни очиқ берувчи восита «Ғазаб узумлари»да ердан маҳрум бўлган фермерлар тақдири орқали Америка жамиятидаги иқтисодий тенгсизлик кўрсатилади. Табиат ва иқтисод ўртасидаги боғлиқлик жуда кучли. Ерга эгалик қилувчи йирик корпорациялар ва оддий фермерлар ўртасидаги қарама-қаршилик орқали ёзувчи капитал, мулк, меҳнат ва инсон қадри масалаларини кўтаради.

Иқтисодий манфаат инсон ва табиат муносабатини қандай ўзгартиради? Бу савол Стейнбек ижодида табиат тасвирини ижтимоий мазмун билан боғлайди «Of Mice and Men» («Сичқонлар ва одамлар ҳақида») асарида табиат муҳим композицион ва рамзий вазифани бажаради. Асар бошидаги дарё бўйи, дарахтлар, сув ва сокин табиат тасвири қаҳрамонларнинг

вақтинчалик хотиржамлиги билан уйғунлашади. Бироқ асар давомида инсоннинг орзу-умидлари, ёлғизлиги ва ижтимоий ҳимоясизлиги тобора кучаяди. Бу асарда табиатнинг сокинлиги билан инсон ҳаётидаги беқарорлик ўртасида контраст ҳосил бўлади. Яъни: табиат — барқарорлик; инсон ҳаёти — беқарорлик. Бу қарама-қаршилик Стейнбекнинг инсон тақдирини чуқурроқ очишига хизмат қилади.

«East of Eden»да табиат ва авлодлар тақдири **«East of Eden» («Эден шарқида»)** романида табиат, айниқса Калифорния ландшафти, инсон характери ва авлодлар тақдири билан боғланади. Бу асарда табиат фақат ташқи муҳит эмас. У инсоннинг ҳаёт кечириши, меҳнат қилиши, ерга муносабати ва ўзлигини англаши билан боғлиқ. Романдаги ер ва инсон муносабати орқали яхшилик ва ёмонлик, танлов, эркин ирода ва тақдир каби фалсафий масалалар ҳам ёритилади. Шу нуқтаи назардан Стейнбек табиатни инсоннинг ички дунёси билан боғлайди.

«The Pearl»да табиат ва инсон

Бу асарда денгиз табиати қаҳрамонлар ҳаётининг ажралмас қисми ҳисобланади. Денгиз бир томондан ризқ ва умид манбаи, иккинчи томондан эса инсонни хавф-хатарга дучор қилувчи куч сифатида кўринади. Марварид топилиши билан табиат бойлик манбаига айланади. Аммо инсоннинг бойликка

муносабати ўзгаргани сари унинг жамият билан муносабати ҳам ўзгаради. Жон Стейнбек ижодида табиат ва жамият тасвири бир-бири билан узвий боғлиқ бадиий тизимни ташкил этади. Ёзувчи табиатни пассив фон сифатида эмас, балки инсон тақдири, ижтимоий муносабатлар, иқтисодий зиддиятлар ва маънавий танловларни белгилаб берувчи фаол омил сифатида тасвирлайди. Айниқса, «The Grapes of Wrath», «Of Mice and Men», «The Pearl» ва «East of Eden» асарларида табиий муҳит инсоннинг ижтимоий ҳаёти ва руҳий ҳолати билан чамбарчас боғланган. Табиатдаги ўзгаришлар жамиятдаги иқтисодий ва маънавий зиддиятларни кучайтиради, инсоннинг табиатга муносабати эса унинг ахлоқий қиёфасини намоён этади.

Шундай қилиб, Стейнбек: табиат → бойлик → ижтимоий муносабат → инсон руҳиятизантирини шакллантиради. Экокртика адабиётда инсон ва табиат муносабатларини ўрганади. Стейнбек асарларида инсон табиатдан мустақил мавжуд бўла олмаслиги, табиий муҳитнинг бузилиши эса инсон ҳаётига ҳам таъсир қилиши кўрсатилади. Айниқса, «Ғазаб узумлари»да ернинг емирилиши, чанг бўронлари, қурғоқчилик ва қишлоқ хўжалигидаги ўзгаришлар экологик муаммо билан ижтимоий муаммони бирлаштиради.

«Стейнбек ижодини экологик танқид нуқтаи назаридан ўрганиш»

Экологик танқид ёки экокритицизм — адабиётда инсон, табиат ва атроф-муҳит ўртасидаги муносабатларни ўрганувчи адабий-танқидий ёндашувдир. Бу йўналиш табиатни фақат асардаги манзара ёки бадиий фон сифатида эмас, балки инсон ҳаётига таъсир кўрсатувчи ва инсон фаолияти таъсирига жавоб берувчи мустақил тизим сифатида талқин қилади. Стейнбек асарларида табиат кўп ҳолларда воқеаларнинг оддий фони эмас. У қаҳрамонларнинг тақдири, ижтимоий муносабатлари, иқтисодий аҳволи ва маънавий дунёси билан узвий боғланган. Шу сабабли Стейнбек ижодини экологик танқид нуқтаи назаридан ўрганиш инсон ва табиат ўртасидаги муносабатларнинг ижтимоий, иқтисодий ва ахлоқий томонларини биргаликда таҳлил қилиш имконини беради. Инсон ва табиатнинг яхлитлиги Стейнбекнинг экологик қарашларида энг муҳим хусусиятлардан бири — инсонни табиатдан ажратмаслиқдир. Унинг асарларида инсон табиат устидан мутлақ ҳукмрон субъект эмас, балки катта экологик тизимнинг бир қисми сифатида кўринади. Тадқиқотчилар *To a God Unknown*, *The Grapes of Wrath* ва *East of Eden* асарларини таҳлил қилар экан, Стейнбек экологик дунёқарашининг асосини “яхлитлик” — инсон ва инсон

бўлмаган мавжудотларни бир-бири билан боғлиқ тизим сифатида кўриш ташкил этишини таъкидлайдилар. Бужихатдан Стейнбекнинг табиатга муносабатида қуйидаги тамойилларни ажратиш мумкин:

- инсон ва табиатнинг ўзаро боғлиқлиги;
- тирик мавжудотларнинг ўзаро таъсири;
- ернинг инсон ҳаётидаги муҳим ўрни;
- табиий ресурсларга масъулиятли муносабат;
- табиатни фақат иқтисодий манфаат воситаси сифатида қабул қилмаслик.

***The Grapes of Wrath* романида экологик инқироз**

Стейнбек ижодини экологик танқид нуқтаи назаридан тадқиқ қилишда “*The Grapes of Wrath*” (*Ғазаб узумлари*) романи алоҳида аҳамиятга эга. Романда 1930-йиллардаги АҚШдаги Dust Bowl — қурғоқчилик, тупроқ эрозияси, ердан нотўғри фойдаланиш ва қишлоқ хўжалигидаги иқтисодий инқирознинг инсон ҳаётига таъсири тасвирланади. Стэнфорддаги Стейнбек институти материалларида ҳам романнинг биринчи боби қурғоқчилик, чўлланиш ва нотўғри қишлоқ хўжалиги амалиёти билан боғланган экологик муаммоларни ўрганиш учун муҳим манба сифатида кўрсатилади. Бу ерда муҳим жиҳат

шундаки, экологик инқироз ижтимоий инқироздан ажратилмайди. Ернинг унумдорлигининг пасайиши → қишлоқ хўжалигининг заифлашиши → фермерларнинг ердан маҳрум бўлиши → ишсизлик ва миграция → оилавий ва ижтимоий муаммолар занжирини келтириб чиқаради. Шунинг учун романи экологик танқид асосида ўрганганда: экологик муаммо → иқтисодий муаммо → ижтимоий муаммо → инсон тақдиритарзидаги боғлиқликни кўрсатиш мумкин. Тадқиқотларда ҳам *The Grapes of Wrath* да ижтимоий адолат масалалари экологик адолат билан боғлиқ ҳолда намоён бўлиши таъкидланган.

***To a God Unknown* асарида ер ва инсон муносабати**

To a God Unknown Стейнбекнинг экологик дунёқарашини тадқиқ қилиш учун энг қулай асарлардан биридир. Асарда ер, дарахт, сув, қурғоқчилик ва инсоннинг табиат билан муносабати муҳим рамзий аҳамиятга эга. Қаҳрамоннинг ерга муносабати орқали инсоннинг табиатни эгаллашга интилиши ва табиат билан уйғун яшашга интилиши ўртасидаги зиддият очилади. Яқиндаги экокритик тадқиқотларда ҳам бу асар инсоннинг ерга нисбатан эгалик қилувчи муносабатидан ўзаро боғлиқликни англашга ҳаракати сифатида қайта талқин қилинган.

Стейнбекни бир томонлама “табиат ҳимоячиси” сифатида эмас, балки инсон эҳтиёжлари ва экологик масъулият ўртасидаги мураккаб муносабатларни кўрсатган ёзувчи сифатида баҳолаш мумкин.

Cannery Rowда экологик тизим

Cannery Row асари ҳам экокритик нуқтаи назардан катта имкониятларга эга. Асарда инсонлар, денгиз, ҳайвонлар, ўсимликлар ва шаҳар муҳити бири-бири билан боғланган ҳолда тасвирланади. Стейнбекнинг денгиз биологиясига қизиқиши ва олим Эд Рикеттс билан ҳамкорлиги бу масалада муҳим аҳамиятга эга. Рикеттс билан бирга олиб борилган илмий кузатишлар Стейнбекнинг табиатни алоҳида объектлар йиғиндиси эмас, балки ўзаро таъсир қилувчи яхлит тизим сифатида тасаввур қилишини кучайтирган. *Cannery Row* бўйича экокритик тадқиқотларда био-хилма-хиллик, озикланиш занжири, яшаш муҳити, турларнинг ҳаёт цикли ва инсон ҳамда технологиянинг табиат билан муносабати каби масалалар ажратиб кўрсатилади.

Стейнбек ижодида “экологик онг” тушунчаси

Стейнбек қаҳрамонларининг табиатга муносабатини экологик онг нуқтаи назаридан ҳам таҳлил қилиш мумкин. Экологик онг деганда инсоннинг:

- табиатга боғлиқлигини англаши;

- табиатнинг чекланган ресурс эканини тушуниши;
- бошқа тирик мавжудотлар билан умумий муҳитда яшашини англаши;
- табиат олдидаги масъулиятини ҳис қилиши;
- табиатни фақат иқтисодий манфаат объекти сифатида қабул қилмаслиги

тушунилади. 2025 йилда *Tortilla Flat* бўйича эълон қилинган экокритик тадқиқотда ҳам Стейнбек қаҳрамонларининг ер, денгиз ва бошқа тирик мавжудотлар билан яқин алоқаси, содда ва барқарор турмуш тарзи ҳамда табиатга ҳурмат каби жиҳатлар таъкидланган.

Табиат ва жамоавийлик ғояси.

Стейнбек қаҳрамонлари кўпинча оғир шароитда яшайди. Бироқ уларнинг ҳаётида ҳамжиҳатлик, ўзаро ёрдам ва инсонпарварлик муҳим ўрин тутади. «Ғазаб узумлари»да оила, меҳнаткашлар ва кўчиб юрувчи одамлар тақдири орқали инсоннинг ёлғиз ҳолда эмас, балки жамоа билан биргаликда яшаши зарурлиги кўрсатилади. Бу ерда табиат одамларни ажратувчи эмас, аксинча, умумий қийинчиликлар орқали уларни бирлаштирувчи омилга ҳам айланади. Стейнбекнинг «биологик» ёндашуви Стейнбек

ижодини таҳлил қилишда унинг табиий муҳит ва инсон хулқ-атвори ўртасидаги боғлиқликка қизиқишига эътибор бериш мумкин. Унинг асарларида инсонни фақат психологик мавжудот сифатида эмас, балки:

- табиий муҳит таъсирида яшовчи;
- иқтисодий шароитга боғлиқ;
- жамиятда муайян мавқега эга;
- бошқа инсонлар билан муносабатда шаклланивчи мавжудот сифатида кўриш мумкин.

XX асрнинг тонготарида юзага келган ҳар қандай зиддиятлар фақатгина ҳокимиятни сақлаб қолиш, ана шу зулм ва қўрқув билан ўз қарашларини сингдириш кайфияти бутун дунё бўйлаб “сайр” этди. Бу сайру саёҳат сиёсати инсоннинг руҳий-ижтимоий қатламларини чегаралаб, бир ипга солинган маржондек бошқарувни жорийлаштирди. Ана шу даврда яратилган дунё адабиётининг йирик намоёндолари рамзга сўзни, сўзга сиёсатни, бадииятга ҳаётни, умуман, ботиний, сирли кайиятни жойлаштиришни биринчи планга олиб чиқди. Шивирлаб шеър ўқиётган чинакам истеъдодни девор орасида кимдир кузатиб тургандек туюлса-да, аслида тузумни илоҳлаштириб, ҳақиқий Аллоҳни миядан чиқариб, динсизлаштириш, тилсизлаштириш ва руҳсизлаштириш сиёсати жуда авж пардаларда олиб борилди. Демак,

дунё адабиётининг умумий манзарасини тасаввур қилганимизда қуйидаги тушунчалар юзага келади:

1. Дин билан бақамти ривожланмаган адабиёт ўз-ўзидан ахлоқ ҳамда руҳий иқлимда фожеага юзланади.

2. Толталитар кайфиятнинг, капиталистик манёври одамни руҳий кучсизлантириб, уни мутелик чоҳига улоқтиради.

3. Одамга тайёр ишчи кучи сифатида қараб, унинг ҳақ ва ҳуқуқларини поймол қилувчи мезонлар ишлаб чиқилади.

4. Олий Низомга қарши борган, яртилиш мувозанатига путур етказган иқлимнинг руҳий экологик фожеаликларга эшик очиб беришга имкон беради.

5. Бадиий асарда ёлғон ва маддоҳлик сиёсати авж нуқталарида янграши, миллий қадриятларнинг пароканда бўлишига олиб келади.

Буларнинг барчасида – мопополистик кайфият ҳамда “бўлиб ташла ва бошқар” сиёсати амалда ўз кучини кўрсатиши ўз тасдиғини топади.

Фрейднинг фикрича, нарциссизмда муҳаббат қолган барча одамлардан тортиб олинади ва уларнинг барчаси ўзига йўналтирилади. Бу хулосанинг фақат биринчи ярми тўғри: бундай инсон нафақат бошқаларни, ҳатто ўзини ҳам севмайди.

Энди биз эгоизмнинг психологик анализини бошлаган юқоридаги масалага қайтайлик. Биз

зиддиятга дуч келдик. Ҳозирги замон менинг хатти-ҳаракатларимни манфаатларим раҳбатлантиради, деб ҳисоблайди, бироқ, аслида, унинг ҳаёти унинг ўзи учун керак бўлмаган мақсадларга бағишлангандир, яъни Кальвиннинг эътиқодига кўра, инсон ҳаётининг ягона мақсади инсон эмас, Худони шарафлашдир.

Биз эгоизм инсоннинг ўзига бўлган ҳурмати, ўзининг ҳақиқий “мен”ига бўлган муҳаббатининг етишмаслигида, яъни муайян инсоний ҳаётга, унинг барча имкониятларига бўлган муҳаббатнинг етишмаслигида эканлигини кўрсатишга ҳаракат қиламиз”¹, - дея ёзади психоанализ Эрих Фромм. Дарвоқе, XX аср одами учун ҳар иккисига ҳам тайёр туриш муҳим деган ақидани илгари сураркан, Фромм назариясида ўз-ўзини ташкил қилиш ҳамда бахтли ҳаёт кечириш туради. Олим инсонга табиатнинг бир мўъжизаси деб қараш, уни қул ҳамда муте, ҳақ ва ҳуқуқидан маҳрум қилинган ожиз бир банда сифатида эмас, ҳаётда тирикчилигининг маънисини англаб ўтиш муҳимлигини билишдан ортиқ улкан бахт йўқлигида сезилади. Жон Стейнбек ана шу концепцияни илгари суради. Яъни табиат ва мен ўзгармасдир, қачонки мен ўз яратувчимни англайман, ўшанда ҳақиқий инсонлигим бошланажак деган ўткир фалсафа яширинган.

Ёзувчининг “Жавоҳир” романи ана шу концептуал ақидани илгари суради. йўқчилик орқасида умр кечирган Кино ва Хуананинг аччиқ қисматида ҳикоя қилади роман воқелиги:

“Шаҳарда йирик бир инжу ҳақида — уни қандай топиб олганлари, ҳамда қай тахлит ундан жудо бўлганлари тўғрисида сўзлайдилар. Марварид изловчи Кино, хотини Хуана ва уларнинг фарзанди Койотито борасида ҳикоя қиладилар. Бу воқеа ҳақидаги гаплар оғиздан-оғизга ўтиб, жуда тез тарқалган ва одамлар онгига мустаҳкам ўрнашиб қолган. Кўп марта такрорланган, кишилар дилидан жой олган барча воқеалардаги каби бунда ҳам асло мўътадил тус йўқ. Фақат яхши ва ёмон, фақат нур ва зулмат, қора ва оқ ранглари мавжуд.

Мабодо бу воқеа ривоят бўлса, ҳар ким уни ўзича тушуниб, балки ўзига тегишли хулосалар чиқарар. Ҳар қалай, шаҳарда қуйидагилар ҳақида ҳикоя қиладилар”².

Қисса муқаддимасида шундай очкич изоҳ билан маълумот бериладики, ёзувчи асарлари бутун дунё бўйлаб кезиб чиқишига ишора қилинмоқда. Ривоят, афсона ёки миф дея ўзининг “сир”ли изоҳида аслида ҳақиқий инсон эрки ва ҳуқуқи бўғилган тоталитар жамиятнинг асл башараси фош қилинади. Собиқ иттифоқ даври-ю, бошқа

¹ Эрих Фромм. Озодликдан қочиш. –Т: “Янги аср авлоди”. 2022. –Б.147.

² Жон Стейнбек. Жавоҳир. –Т: “Маънавият”. 2000. – Б.3.

ўлкалардаги зулму залолатларнинг моҳияти ҳамда одамларнинг яшаш тарзи, жамият, табиат муносабатлари тиғизлашуви ҳаққоний оила бошига тушган кўргуликлар, йўқчилик, камбағаллик сиёсати авж нуқталари баён этилади. Асарнинг Кино ва Хуана тақдири тимсолида очикланиши, моҳиятан одамзоднинг ҳали ҳамон озодлик шуқуҳини тотиши қийинлигини кўриш уқубат эканини идрокламоқда. Ҳақиқий озодлик инсоннинг биологик ўлими билан бошланиб, охиратдаги яхши ва ёмон ҳислатлари эвазига сийланишидир. Дейлик гуноҳлар ва савоблар одамни ўз манзиллари сариетакласа, бу дунёдаги мутелик ҳам руҳий қарамликнинг ўзидан бошқа нарсасиз эмаслигини далолатлайди. Ёзувчи ана шу иккиланишлар орасида қолган бани башарият кўзига оина тутмоқчи эканлигини ҳис этамиз.

“Ижодкорнинг у ёки бу ҳаётий фактга ёки шахсга бўлган хайрихоҳлиги ёки нафрати асарнинг барча компонентларида ўз ифодасини топади. Ҳақиқий ижодкор эса бадиий ижоднинг муқаддас бир моясига (принципига) сўзсиз риоя қилиши лозим. У ҳам бўлса, эҳтироснинг самимийлигидан иборат. Ижодкордаги меҳр-муҳаббат ҳам, ғазаб ва нафрат ҳам самимий бўлмоғи лозим. Ана шунда асарга кўчган ижодкор дарди ўқувчига

юқади. Бундан ташқари, бадиий асарнинг муайян адабий тур ва жанрга мансубияти, ундаги тасвир ва баённинг сажияси ҳам эҳтирос (пафос) сажиясига қараб белгиланади. Бадиий асарда ижодкор пафоси билан тасвирланган воқеалар, персонажлар пафоси бирикиб кетади. Улар ўзаро бирикиб катта таъсир қудратига эга бўладилар. Бироқ бадиий асар пафосига қарама-қарши турувчи ўқувчи пафоси ҳам борки, ана шу икки пафос ўртасидаги мослик ёки зиддият асарни қабул қилиш, уни таҳлил ва талқин этишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга”³. Мана шу келтирилган лавҳадан ҳам кўришимиз мумкинки, инглиз ва умуман, Ғарб бадиий тафаккуридаги олға силжишлар ҳаммиса табиат ва инсон феномени билан узвий боғлиқ ҳолда ривож топди. Айтиш мумкин, идрок этилаётган ҳар қандай муаммонинг тагига кириб бориш, бадиий ғоянинг универсаллигини ҳам тайин этади. Мавжудлик жумбоғи ҳаёт ҳақиқатини англашқа катта имкон беради. Проф.Б.Саримсоқовнинг мулоҳазаларида ёзувчи тор умумий доирада эмас, умумий бир универсал оламда фикрламоғи лозимлиги қўтирилмоқда. Ёзувчи Жон Стейнбекнинг табиат ва инсон, XX аср кайфиятининг мураккаб изтиробли ҳадиксирашлари зулмдан

³ Саримсоқов Б. Бадиийлик асослари ва мезонлари. –Т: “Bookmany -print”. 2022. –Б.97.

азият чекаётган бани башариятга кўзгу тутишида кўринади:

“Тонг эндигина ёришиб келаётган маҳал Кино уйқудан уйғонди. Самода ҳали юлдузлар нур сочар, фақат осмоннинг шарқий қисмида уфқ оқариб, суҳбидам яқинлашаётганидан дарак берар эди. Хўрозлар бир-бирларига гал бермай қичқиришар, сахар-мардондан изишни бошлаган чўчқалар ҳам илгари илғамай қолган ёгулик топилиб қолишидан умидвор бўлиб шох-шабба ва пайраҳалар орасида тимирсикланардилар. Қамишдан тикланган кулба деворлари, ортидаги майсазорда жажжи қушлар галаси чуқурлашар, қанотлари потирлашарди.

Кино кўзларини очганида даставвал ёруғ тўртбурчакни – кулбага кириш жойни, сўнгра шифтга осилган, Койотито ором оладиган беланчакни кўрди. Ниҳоят, у нигоҳини ёнида, бўйра устида бурун катакларини, кўкси ва елкаларини кўк шол рўмол билан ёпиб ором олаётган хотини Хуанага қаратди. Хуананинг кўзлари ҳам очиқ эди. Кино уйғонган маҳалида Хуананинг нигоҳларига дуч келмаган кунни эслай олмасди. Унинг тимқора кўзлари митти юлдузчалар мисоли чақноқ эди. Кино уйғонган маҳали одатдагидек унга тикилиб турарди”⁴.

Умуман, келтирилган лавҳада ёзувчи қисса экспозициясида Кино ва Хуана тақдирининг қандай ҳаёт кечириётганидан хабар бераркан,

унда ҳар бир эпизодга алоҳида мантикий урғу беради. Инсон иродасининг руҳий иқлими ҳамда сиёсий-ижтимоий муносабатлар тиғизлиги намоён бўла боради. Ҳаётнинг мураккаб зиддиятлари кўз ўнгимизда гавдалана боради. Тонг ва қишлоқ ҳаёти, табиат қўйнида умргузаронлик қилаётган оддий оиланинг тақдири ўқувчини бефарқ қолдирмайди. Асардаги фабула нимага қаратилгани, шаклнинг мазмунга, мазмуннинг шаклга ўтиб туриш модуси уйғунлашади. Дунё адабиётида тасвир контекстида асосан, динамик сюжет етакчилик қилиши, аввало, одамлар руҳиятидаги моддий эврилишлар, йўқчилик, зулмнинг, қабоҳатнинг авж нуқталарига чиқиши ибиринчи планга кўтарилади. Стейнбек ижодини экологик танқид нуқтаи назаридан ўрганиш шуни кўрсатадики, табиат унинг асарларида пассив фон эмас, балки инсон ҳаёти, ижтимоий муносабатлар ва маънавий қадриятларни шакллантирувчи фаол омилдир. Ёзувчи ернинг деградацияси, табиий ресурсларнинг ҳаддан ташқари эксплуатация қилиниши, инсоннинг табиатдан бегоналашуви ва иқтисодий манфаатларнинг экологик мувозанатга таъсирини турли бадий образлар орқали ифодалайди.

Айниқса, *The Grapes of Wrath*да экологик инқироз ва

⁴ Жавоҳир, –Б.3.

ижтимоий адолат, *To a God Unknown*да ер ва инсон ўртасидаги маънавий муносабат, *Cannery Row* ва *The Log from the Sea of Cortez*да эса экотизимнинг яхлитлиги ва турлар ўртасидаги боғлиқлик марказий ўрин тутади. Шу жиҳатдан

Стейнбекни замонавий эокритик назария шаклланишидан олдин инсон ва табиат ўртасидаги ўзаро боғлиқликни бадий адабиётда кенг ёритган ёзувчилардан бири сифатида баҳолаш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Эрих Фромм. Озодликдан қочиш. –Т: “Янги аср авлоди”. 2022. –Б.147.
2. Жон Стейнбек. Жавоҳир. –Т: “Маънавият”. 2000. –Б.3.
3. Саримсоқов Б. Бадийлик асослари ва мезонлари. –Т: “Bookmany -print”. 2022. –Б.97.4.
4. Beegel, S. F., Shillinglaw, S., & Tiffney, W. N. (Eds.). Steinbeck and the Environment: Interdisciplinary Approaches. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1997. — 363 p. 5.
5. Timmerman, J. H. Steinbeck's Environmental Ethic: Humanity in Harmony with the Land. In: Steinbeck and the Environment: Interdisciplinary Approaches. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1997. P. 310–322.
6. Railsback, B. John Steinbeck, Ecocriticism, and the Way Ahead. In: John Steinbeck and His Contemporaries. Westport: Greenwood Press, 2007. P. 271–280. 7
7. Simmonds, R. A World to Be Cherished: Steinbeck as Conservationist and Ecological Prophet. In: Steinbeck and the Environment: Interdisciplinary Approaches. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1997.
8. Verchick, R. R. M. Steinbeck's Holism: Science, Literature, and Environmental Law. Stanford Environmental Law Journal. 2003. Vol. 22, No. 1.
9. Газиёва, М. Т. (2017). The use of ICT in teaching and learning the foreign language to prevail the problems in mixed ability groups. *Молодой ученый*, (51), 269-270.
10. Кодирова З.З.(2025).Нейролингвистические механизмы восприятия англоязычных аудиоподкастов при формировании навыков аудирования.Журнал гуманитарных и естественных наук, 28 [1], 5-14.
11. Djalaletdinova F.T. (2026).THE UNIVERSALITY OF MYTH AND FABLE. GLOBAL INNOVATIONS IN SOCIAL POLICY, EDUCATION & MANAGEMENT.<https://doi.org/10.37547/iscrc-intconf45>. 74-76.
12. Oripova S.N. G'ARB ADABIY-ESTETIK TAFAKKURIDA INSON KONSEPSIYASI TALQINI.(2026). *SCIENCETIME*, 4(4/2),156-161 <https://doi.org/10.66345/stj.v4i4/2.5657>

13. Xujaev, M. (2020). Mahmudkhuja Behbudiy as a leader of jadid reforms. The Light of Islam, 3, 39-47.
14. Xujayev, M. I. (2018). THE COVERAGE OF THE PROBLEM OF NATIONALITY AND ITS ROLE ON THE PRESENT DAY IN AHMAD ZAKI VALADI'S WORK. Мировая наука, (6 (15)), 61-63.
15. Хужаев, М. И. (2018). АҲМАД ЗАКИ ВАЛИДИЙНИНГ ДИНИЙ-ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ИЛДИЗЛАРИ. In Инновационные подходы в современной науке (pp. 177-182).
16. Khujaev, M. (2024). AHMED ZAKI: ON THE IDEAS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY. Экономика и социум, (1 (116)), 235-239.